

วิจารณ์หนังสือ

เพื่อนร่วมชาติของข้า

กาห์ลิล ยิบราน ประพันธ์ น.ชญาตุคม แปล

บ็ุกส์เอเชนส์, 2526

153 หน้า 20 บาท

ผลงานของ กาห์ลิล ยิบราน ได้มีผู้แปลถ่ายทอดมาสู่ภาษาไทยแล้วดูเหมือนจะหลายเรื่อง และหลายสำนวนด้วยกัน เท่าที่เห็นทั้งหมดเป็นการแปลจากภาษาภาษาอังกฤษ และส่วนใหญ่ใช้นับของ Citadel Press ที่ Anthony R. Ferris เป็นผู้แปลออกจากภาษาอาหรับนั้น เป็นต้นฉบับ เพราะเป็นชุดที่สมบูรณ์ที่สุด มีทั้งเรื่องและภาพประกอบฝีมือยิบรานรวมอยู่ด้วย แต่ผู้ที่แปลผลงานของยิบรานเป็นภาษาอังกฤษนั้นยังมี Joseph Sheban อีกผู้หนึ่งซึ่งได้เขียนบทความเชิงวิจยประวัติของยิบรานไว้ใน Mirror of the soul timeless wisdom by Kahlil Gibran และได้แปลเรื่องอื่น ๆ ไว้เป็นชุดในสังกัดสำนักพิมพ์ Bantam การถอดความจากภาษาอาหรับของทั้งสองคนมีส่วนที่ผิดเพี้ยนกันอยู่บ้าง น่าเสียดายที่ผู้แปลในกรณีนี้คือ น.ชญาตุคม มิได้ระบุกำกับแต่ละเรื่องไว้ให้ชัดเจนด้วยว่า ได้คัดเลือกเรื่องใดมาจากฉบับภาษาอังกฤษชุดใด ของผู้ใด

อย่างไรก็ตาม สิ่งหนึ่งที่จะเห็นได้ชัดไม่ว่าจะใช้ต้นฉบับภาษาอังกฤษฉบับไหน ก็คือ ยิบรานเป็นกวีที่มีอารมณ์รุนแรง จินตนาการโดดเด่น เหนือจริง นิยมกลวิธีสมมตินามธรรมขึ้นเป็นตัวบุคคล (personification) โดยใช้สรรพนามระบุเพศทั้ง ปู่ลิงค์ (he) อิตติลิงค์ (she) และ นปุสกลิงค์ (it) แล้วแต่เห็นสมควรเข้ากับเนื้อหาสาระ ภาษาที่ใช้กระชับสั้นรัดกุม แต่มีการเล่นเสียง เล่นคำ และเล่นความแทรกอยู่ทุกบททุกตอน ทำให้ยากแก่การตีความ และแปลข้ามภาษาให้ได้ทั้งความหมายลึกซึ้ง โวหารละเมียดละไม และรสอารมณ์อันระอุเร่า เทียบเท่าของเดิม งานแปลที่ทำได้ดีถึงขีด จึงนับได้ว่าเป็นงานศิลป์

สร้างสรรค์ได้นัด เพราะผู้แปลต้องมีความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งถึงแก่นของงานที่จะแปล มีความสามารถในการใช้ภาษาถึงขั้นที่อาจเรียกได้ว่าภาษาทั้งสองนั้นอยู่ในกำมือ และข้อสำคัญคือมีเวลาที่จะขัดเกลาผลงานได้อย่างเป็นอิสระด้วย จึงจะได้ผลงาน “ดี” มิฉะนั้นผลงานแปลที่ได้ออกมาก็จะมีลักษณะเป็นเพียงการถอดความอย่างคร่าว ๆ ซึ่งอาจมีข้อผิดพลาดที่เป็นเครื่องลดทอนคุณค่าของต้นฉบับเดิมโดยมิได้ตั้งใจ เช่นที่ปรากฏอยู่หลายแห่งในบทแปลของ น.ช.ฉันทน์

ผู้นิยมอ่านหนังสือแปลจากบทกวีต่างภาษา คงเคยรู้สึกงวยงงกับศัพท์สำนวนของผู้แปลกันมาบ้างแล้วไม่มากนักน้อย การที่เป็นเช่นนั้นอาจเนื่องจากเหตุผลสองประการ กล่าวคือ ประการแรก ผู้แปลรักษาโวหารตามต้นฉบับเดิมซึ่งเป็นผลงานของวัฒนธรรมที่ต่างไปจากของผู้อ่าน ส่วนอีกประการหนึ่ง คือผู้แปลตีความต้นฉบับผิดพลาด แปลผิด หรือเลือกคำที่มีความหมายคลาดเคลื่อนมาใช้ ทำให้ความหมายของบทกวีพร่าเลือนไป และขาดอรรถรส ความผิดพลาดบกพร่องดังกล่าวนี้มักเกิดขึ้นบ่อยในกรณีที่ผู้แปลเร่งรีบผลิตผลงานจนเกินไป อาจเป็นด้วยเห็นแก่ผลได้ทางเศรษฐกิจ ในเมื่อบทกวีของยิบรานกำลังเป็นที่นิยมในหมู่นักอ่าน และ/หรือผู้แปลยังไม่เชี่ยวชาญพอในด้านการใช้ภาษา เพราะการแปลบทกวี ก็เช่นเดียวกับการแปลตำราวิชาการ ในแง่ที่ต้องการความรู้ทางภาษาที่ใช้การได้ดีกว่าเกณฑ์เฉลี่ยทั่วไป อีกทั้งไม่ใช่เพียงให้รู้เรื่อง แต่ต้องให้ได้รสด้วย การวิจารณ์ผลงานแปลของ น.ช.ฉันทน์ ต่อไปนี้ ผู้วิจารณ์ขอจับประเด็นในด้านการใช้ภาษาเป็นหลัก เนื่องจากเป็นเรื่องสำคัญที่ยังมีผู้ให้ความสนใจน้อยเกินไป และถือเอาแนวความคิดของยิบรานเป็นเรื่องรองเพราะได้เคยมีผู้กล่าววิพากษ์ไว้ในที่อื่นบ้างแล้ว และเพราะ น.ช.ฉันทน์ ได้คัดเลือกมาแล้วชั้นหนึ่ง เน้นหนักเฉพาะด้านบทบาทของคนที่ส่งคม (หนังสือที่ใช้ตรวจสอบประกอบการวิจารณ์ครั้งนี้ คือผลงานของยิบรานฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษ สำนวนของ A.R.Ferris เท่าที่หาได้ ๒ ชุด คือ *Between Night*

and Morn และ *The Voice of the Master*)

น่าเสียดายที่ในเรื่องความเป็นทาส (the Slavery) น.ช.ฉันทน์ ได้ตัดข้อความจากต้นฉบับเดิมออกไปเกือบสามหน้า โดยอ้างว่า “เพื่อให้กระชับ” เพราะข้อความที่ตัดออกนั้นสมบูรณ์ด้วยความคิดเห็น ภาพพจน์ และความเปรียบในรูปบุคลาธิษฐานอย่างเต็มที่ และใช้โวหารเร้าความสะเทือนใจได้ดียิ่ง ว่าที่จริงแล้วเป็นส่วนสำคัญที่เชื่อมโยงกับช่วงสุดท้ายอย่างมากด้วย การที่ตัดออกไปนั้นทำให้ขาดน้ำหนักทางอารมณ์ไปมิใช่น้อย ดูเหมือนว่าที่ตัดออกก็เพื่อเลี่ยงความยากลำบากในการแปล หรือกลัวเสียเวลาทำความเข้าใจมากกว่าเหตุที่อ้างไว้ เท่าที่สังเกตจุดอ่อนของ น.ช.ฉันทน์ ข้อหนึ่งอยู่ที่ ขาดความละเอียดอ่อนในการเลือกศัพท์ภาษาไทยให้มีความหมายตรงกับความหมายในภาษาอังกฤษ หรือพูดอีกนัยหนึ่งก็คือยังรู้ศัพท์ภาษาไทยน้อยไป (ภาษาไทยเป็นภาษาที่อุดมด้วยศัพท์ที่ทรงความหมายไม่น้อยกว่าภาษาอื่นในโลก และในการแปลบทกวี ผู้แปลจำต้องรู้ศัพท์มาก เพื่อที่จะเลือกสรรศัพท์ที่แสดงถึงความคิดและอารมณ์อันลุ่มลึกให้ชัดเจน) และยิ่งอ่อนในเชิงเขียน หรือประกอบรูปประโยคภาษาไทยอีกด้วย ความบกพร่องข้อนี้ปรากฏทั่วไปในหมู่นักแปลสมัยปัจจุบัน และเป็นเหตุให้ผู้อ่านเข้าใจผิดหรืองงงวยไม่เข้าใจไปมากต่อมาก เพราะผู้แปลลอกรูปแบบประโยคภาษาอังกฤษมาคือ ๆ เพียงแต่ถอดคำภาษาอังกฤษออกเป็นคำไทย (ซึ่งบางทีก็ผิด และบ่อยครั้งไม่ถูกต้องตรงกับความหมายที่แท้จริง) เท่านั้นเอง บางทีผู้ที่ใช้ภาษาเป็นเครื่องมือทำอาชีพอย่างนักเขียนหรือแปลน่าจะต้องสำรวจตัวเองเสียที่กระมังว่า มีความรู้เพียงใดในเรื่องความหมายของคำ และโครงสร้างของภาษา เมื่อเริ่มอ่านบทแปลของ น.ช.ฉันทน์ เพื่อวิจารณ์ครั้งนี้ ผู้วิจารณ์ได้ค้นพบความจริงที่น่าเสียใจประการหนึ่งคือ มีหลายตอนที่ฉบับภาษาไทยอ่านแล้วงง ไม่เข้าใจว่าผู้แปลหมายความว่าอย่างไร เพราะดูเหมือนเป็นคำสวย ๆ มาเรียงต่อ ๆ กันไว้โดยไม่มีโครงสร้างเชื่อมโยง หรือบางทีก็รู้สึกว่าจะอ่านไม่เป็นภาษาเอาเลยทีเดียว แต่พอไปอ่าน

ในฉบับภาษาอังกฤษแล้วปรากฏว่าเข้าใจดีชัดเจนไม่เป็นปัญหาเลย และซ้ำตอนที่ไม่นึกว่าฉบับภาษาไทยจะผิดเพราะอ่านดูพอได้ความ ก็ปรากฏว่าเทียบกับภาษาอังกฤษแล้วผิดกลับตาลปัตรไปบ้าง พลาดเพี้ยนไปบ้างอีกหลายแห่ง ทำให้ท้อใจเมื่อรู้สึกว่าการแปลของเราขลังสูงเอาเผากินอยู่มากเหลือเกิน บางทีก็ไม่ยอมรับฟังคำวิจารณ์หรือบางทีก็ถือนักวิจารณ์เป็นศัตรูตัวร้ายที่มุ่งจะทำลายขวัญและกำลังใจของผู้แปลไปเสียเลย ทั้ง ๆ ที่ผู้วิจารณ์มุ่งที่จะชี้ข้อผิดพลาดให้เห็นด้วยเจตนาดี เพื่อให้ได้แก้ไขผลงานให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และผู้แปลที่ทำงานอย่างเต็มความสามารถแล้ว ก็น่าจะมั่นใจในงานของตัวเองพอสมควร พุทธภาษิตข้อหนึ่งมีว่า “*ผู้ดี คือผู้ข่มทรัพย์ให้*” แต่ดูเหมือนคนไทยเราจะไม่มีใครอยากได้ขุมทรัพย์กันนัก อย่างไรก็ตาม หน้าที่ของนักวิจารณ์ก็คือ ต้องชี้แนะ “*ขุมทรัพย์*” ทั้งแก่ผู้เขียน แปล และอ่านตามความสามารถที่มีอยู่ และผู้วิจารณ์ที่ตั้งใจดังนั้น ส่วนนักแปลก็มีพันธกรณีซึ่งต่อผู้เขียนเดิมและผู้อ่านเช่นกัน กล่าวคือต้องทำตนดุจกระจกสะท้อนสาระจากผลงานของเดิม ผู้ผู้อ่านอย่างเที่ยงตรง สัตย์ซื่อ และรักษาคู่มือให้ทัดเทียมของเดิมมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ถ้ายังไม่เข้าใจกระจ่างจริง ยังไม่ควรแปล เพราะผู้แปลไม่มีสิทธิ์จะอ้างเอาความยากของงานมาเป็นเครื่องกลบเกลื่อนความด้อยสมรรถภาพทางการใช้ภาษาของตน และทำให้ผู้อ่านซึ่งไม่มีโอกาสตรวจสอบกับฉบับเดิมพลอยเข้าใจผิดไปด้วย เท่ากับเดิมยาพิษลงในอาหารแห่งปัญญา

ข้อที่สังเกตได้ชัดอย่างหนึ่งคือ ในกรณีที่ฉบับภาษาอังกฤษใช้กลวิธีบุคลาธิษฐาน คือสมมตินามธรรมขึ้นเป็นบุคคล และกำหนดเพศให้ด้วยดังที่กล่าวแล้วข้างต้นนั้น น.ชญาตุรมักจะแปลรวบโดยใช้คำว่า “มัน” เสียแทบทุกแห่ง ไม่ว่าในต้นฉบับจะใช้คำว่า he หรือ she นอกจากในกรณีที่หลีกเลี่ยงไม่ได้จริง ๆ เช่นเป็นประธานของประโยคที่เริ่มต้นย่อหน้าโดยไม่มีความนำเป็นต้น ผู้วิจารณ์มีความเห็นแย้งว่าผู้แปลควรรักษาเพศของคำไว้ด้วย เพราะเท่ากับเป็นการรักษาความคิดของยิบรานไว้

ตัว ให้ผู้อ่านได้มีโอกาสวิเคราะห์ได้ว่า ยิบรานเห็นคุณหรือโทษลักษณะใดเป็นของประจำเพศใด หรือยิบรานมีทัศนคติเกี่ยวกับคนทั้งสองเพศว่าอย่างไร ในเรื่อง พายุ ซึ่งเข้าใจว่าแปลจาก The Tempest ในชุด Between Night and Morn มีส่วนที่พอจะยกมาวิเคราะห์ได้ดังนี้

น.8 “*ข้าทักทายเขาด้วยคำพูดสุดจะสรรหา*” จากภาษาอังกฤษ ว่า I greeted him with the finest choice of words ความจริง finest choice of words มีความหมายว่า คำพูดที่เลือกสรรแล้วว่าดีที่สุดในที่สุดจะสรรหาในภาษาไทยนั้น แปลความได้ว่าหายาก ซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งของ (คำ) ดีหรือร้าย คำชมหรือคำเย้ย และถ้าโดยนัยที่ดี ก็หมายความว่ามีค่า มีราคา ไม่ใช่ดีหรือเหมาะสม (fine)

น.13 “*วิญญาณของเขาเหล่านั้นไม่เคลื่อนไหว เหมือนหยุดนิ่งอยู่ในถ้ำ*” จากภาษาอังกฤษว่า their spirits remain dormant in the obscurity of the caverns ในที่นี้น.ชญาตุรมแปลรวมความทำให้เสียภาพพจน์กวี และเสียรูปความ remain dormant หมายความว่า คงหลับใหลหรือหยุดนิ่ง (จาก dormir ของฝรั่งเศสแปลว่า นอนหลับ) อยู่ในถ้ำมืด (คือ obscurity of the caverns) ไม่มีที่ใดเป็นความเปรียบเทียบเลย ถ้าจะแปลรักษาโวหารเดิมว่า วิญญาณของเขาเหล่านั้นคงหลับใหลอยู่ในถ้ำมืดจะได้ภาพพจน์และเข้าใจง่ายกว่า

“*ความมืดแผ่คลุมลึก*” จาก darkness was upon the face of the deep ผู้แปลตัดความโดยที่อาจไม่เข้าใจว่า the deep ในที่นี้หมายถึงท้องทะเลลึก มิใช่ลึกเพียงคำเดียว ซึ่งเป็นคุณศัพท์ ไม่อาจใช้เป็นกรรมของกริยา “*คลุม*” ได้ น่าเสียใจที่ดูเหมือนว่าเหตุของความผิดพลาดทำนองนี้คือความไม่เข้าใจรูปประโยคภาษาไทยของเราเองมากกว่าอื่น และบางทีก็ไม่ว่าความหมายของคำด้วย เช่น

น.15 “*เสียงวังเวงของสายลม*” จาก the wailing of the winds คำว่าวังเวงในภาษาไทยมีความหมายว่า

เขา สงบ แต่ wailing นั้นมีความหมายว่าโหยหวน ครวญคร่ำ มีนัยแฝงอารมณ์โศกศัลย์ ตรงกันข้ามกับคำว่าวังเวงอย่างยิ่ง ในเรื่องเดียวกันนี้ยังมีที่แปลความหมายผิดอีกหลายแห่ง ซึ่งบางทีถึงเสียความ เช่น

น.19 “ข้าปลื้มตัวมาจากเสนาบดี ผู้ไม่ทำตามคำสั่งสอนของตนเอง” ผู้แปลแปลคำว่าเสนาบดีจากภาษาอังกฤษว่า ministers ซึ่งมีได้มีความหมายเฉพาะเสนาบดีหรือรัฐมนตรี แต่ยังหมายถึงนักบวช นักเทศน์ในคริสตศาสนาได้อีกด้วย รูปความในตอนนี้ก็ระบุบ่งว่าความหมายเป็นอย่างหลังมากกว่า that which they do not solicit themselves คือสิ่งที่ตนเองมิได้ปฏิบัติหรือเป็นเจ้าของ ไม่ใช่ “สิ่งที่หามาด้วยน้ำพักน้ำแรง”

น.20 “ความชั่วร้ายที่ได้สัดส่วน” จาก symmetrical monstrosity คงจะเข้าใจง่ายขึ้นหากแปล symmetrical ว่าสมบูรณ์แบบ

น.21 “และกล่าวขึ้นโดยไม่มีเหตุผล” จาก said with futility คำว่า futility อาจแปลได้ว่า รวดเร็ว ฉาบฉวย ผิดเพี้ยน ไม่จริงจัง แต่ไม่ใช่ที่ไม่มีเหตุผล

น.27 “ขณะที่สีหน้าเป็นประกาย และด้วยเสียงที่สงบและใจจริง” จากภาษาอังกฤษว่า his face brightened and with a serene and sincere voice he said สีหน้าของคนจะใช้คุณศัพท์ว่าเป็นประกายไม่ได้เลยในภาษาไทย สิ่งที่จะเป็นประกายได้คือดวงตา คำว่า brighten ที่ประกอบสีหน้านั้นแปลตรงตัวได้ว่าแจ่มใส หรือสว่าง จึงจะถูกสำนวนไทยและตรงสำนวนเดิม คำว่า serene ถ้าประกอบรูปอาจใช้ว่าสงบได้ แต่ในกรณีที่เป็นคุณศัพท์ประกอบเสียง คำที่ควรเลือกใช้คือเอือกเย็นมากกว่า และคำว่าใจจริงนั้นไม่อาจใช้เป็นคุณศัพท์ได้เลย คำที่ใช้ตรงกับ sincere คือจริงใจ

บ่อยครั้งที่ น.ชญาอนุกรม ใช้วิธีแปลเรียงคำจากภาษาอังกฤษคำต่อคำ โดยไม่สนใจความหมายและรูปประโยคในภาษาไทยเลยเช่น น.31 “อารยธรรมในทุกุรูปแบบอันน่าเศร้าสลด หาใช่เครื่องปลุกกระตุ้นอันสุดยอดของการตื่นแห่งจิต หรือ” จาก Is not civilization, in all its tragic

forms, a supreme motive for spiritual awakening ซึ่งถ้าจะจัดรูปประโยคให้เข้าโครงสร้างภาษาไทย จะออกมาว่า กัอารยธรรมที่น่าสลดใจทุกรูปแบบนี้เองมิใช่หรือ ที่เป็นยอดเครื่องกระตุ้น (จุดมุ่งหมายสูงสุดที่เราให้เกิด) ความตื่นทางจิต

ในเรื่องกวี (The Poet) มีอยู่ตอนหนึ่งที่เป็นการเล่นคำ น.ชญาอนุกรม แปลไว้ว่า ข้าเป็นกวีผู้ประพันธ์สิ่งมีชีวิตร้อยแก้ว และร้อยแก้วสิ่งมีชีวิตได้ประพันธ์ไว้ ต้นฉบับภาษาอังกฤษเล่นคำสลับระหว่าง prose กับ compose แต่ในภาษาไทย คำว่า ร้อยแก้วเป็นคำนาม (และเป็นชื่อเฉพาะของแบบการประพันธ์) นำมาใช้ในรูปคำกริยาไม่ได้ถนัด และยิ่งเกิดความลึกลับไม่ราบรื่น เมื่อนำมาใช้เป็นคู่เปรียบกับคำว่าประพันธ์ คำคู่เปรียบของร้อยแก้วคือร้อยกรอง ซึ่งเป็นความหมายหนึ่งของ -compose อยู่แล้วด้วยจึงเป็นคำที่ควรนำมาใช้มากกว่า ในเรื่องเสียงของกวี มีตัวอย่างการใช้ภาษาที่ผิดแบบโครงสร้างภาษาไทยอย่างชัดเจนอยู่แห่งหนึ่ง คือ

น.73 สิ่งที่ข้าทำวันนี้ในความโดดเด่นของข้า จะสะท้อนสู่ประชาชนในวันพรุ่งนี้

สิ่งใดที่ข้ากล่าว ณ บัดนี้ด้วยดวงใจเดียว จะกล่าวกันในวันพรุ่งนี้โดยหลายดวงใจ

ซึ่งหากเรียบเรียงให้เข้ารูปโครงสร้างแบบไทยโดยไม่เสียความ ก็ได้ว่า

สิ่งที่ข้าทำวันนี้โดยลำพัง จะสะท้อนสู่ประชาชนในวันพรุ่งนี้

สิ่งใดที่หัวใจข้ากล่าวแต่ลำพัง ณ บัดนี้ พรุ่งนี้หลายหัวใจจะกล่าวถึง

ในเรื่องความเป็นทาสมีบทแปลที่ชวนฉงนอยู่หลายแห่ง ได้แก่

น.80 “ข้าพบความเป็นทาสหนวกที่อุดตันวิญญานและหัวใจ ที่ให้มนุษย์แต่เสียงก้องวานที่ว่างเปล่าและเงาอันน่าสอเพชของร่างกาย” ฉบับภาษาอังกฤษว่า I found the deaf slavery which stifles the heart, rendering man but an empty echo of a voice and a pitiful

shadow of a body จะเห็นได้ว่า ฉบับไทยของ น.ชยานุตม์ แปลพลาดความในช่วงท้ายของประโยค rendering มีความหมายว่าทำให้เป็นมิใช่ให้ วิธีนี้มีคำนั้น ขึ้นต้น จึงต้องแปลว่า “ที่ทำให้มนุษย์เป็นแต่เพียงกังวลว สะท้อนของเสียง และเงาอันน่าสังเวชของกาย”

น.81 “และระอาต่อการเฝ้าดูขบวนของมนุษย์สมัยหิน” น.ชยานุตม์ คงแปลคำว่ามนุษย์สมัยหิน จากคำว่า stoned people ซึ่งความจริงคำว่า stoned ของยิบราน เป็นคุณศัพท์ที่แปลว่ากระด้างดุหิน หรือกลายเป็นหิน เต็มมนุษย์สมัยหิน คือมนุษย์ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ (Pre-huminid)

น.82 “วิญญาณของอนาคตพับตัวเองและหยุดพักผ่อน เป็นเวลานาน ณ ที่นั้น” ภาคภาษาอังกฤษใช้ว่า the-soul of future folds and rest itself too long คำว่า folds แปลว่าพับได้จริงอยู่ แต่ความหมายในที่นี้สื่อใน ทางอ่อนเปลี้ย ไม่แข็งเป็นเหลี่ยมมุม เหมาะแก่คำไทยว่า “ม้วน” หรือ “ทบ” มากกว่า และ too long นั้น คือนานเกินไป ซึ่งหมายความต่างกันมากกับ “เป็นเวลานาน” อย่างธรรมดา

ในหน้าเดียวกัน ย่อหน้าสุดท้ายของเรื่อง น.ชยานุตม์ ใส่เครื่องหมายคำพูดประโยคสุดท้าย ทำให้ประโยคนั้นกลายเป็นคำพูดของ “เสรีภาพ” แต่ในภาคภาษาอังกฤษ ของ Ferris ประโยคดังกล่าวอยู่หลังเครื่องหมายจุลภาค มีหน้าที่พรรณนาถึงอาการกิริยาของผู้ประพันธ์ (ยิบราน) หาใช่ของเสรีภาพอันเป็นตัวละครในเรื่องนั้นไม่

ในเรื่อง “เงือก” (จาก the Mermaids) ก็เช่นกัน ที่ปรากฏข้อผิดพลาดทางการใช้ภาษาอย่างเด่นชัดมาก แห่ง ขอยกตัวอย่างให้เห็นดังนี้

น.83 “ซึ่งไต่ยืมโดยความลึก” จาก heard by the depths เช่นกับในเรื่องก่อน the depths ไม่ได้แปลว่าความลึก แต่หมายถึงห้วงลึกของท้องทะเล หรือทะเลลึก

น.84 “หัวใจของเขาชั่วร้ายเพียงไหน” จาก how cruel is his heart! คำว่าเพียงไหน มีกระแสเป็นคำถาม

ไม่เข้ากับความจริงซึ่งเป็นเชิงตระหนก how ในที่นี้ควรแปลว่านี่กระไรหนอ หรือนักหนา มากกว่า ถ้าจะใช้คำให้ ถูกระดับจริงก็ควรแปลว่า พระหทัยช่างโหดเหี้ยม นักหนา เพราะเป็นอุทานถึงพระสมุทธุผู้เป็นเจ้าของทะเล การใช้ราชาศัพท์ประกอบตามควรจะทำให้ผู้อ่านแยกความหมาย ได้ชัดเจนว่าประโยคใดกล่าวถึงผู้ใด ในกรณีที่มีบุคคล ที่กล่าวถึงพ้องกันด้วยเพศและพจน์

น.85 น.ชยานุตม์ แปลก็กเหล่าของมนุษย์ จาก human clan ถ้ามองผิวเผินก็ดูเหมือนไม่ผิด แต่ในภาษาไทยคำว่าก๊ ก ซึ่งเป็นคำยืมจากภาษาจีน หมายถึงกลุ่มคนที่รวมตัวกันเข้าด้วยมีจุดประสงค์หรือผลประโยชน์ร่วมกัน มากกว่าจะหมายถึงกลุ่มคนที่สัมพันธ์ทางเชื้อสาย อย่างคำว่า clan ในภาษาอังกฤษ คำที่ตรงความหมายมากกว่าคือ เหล่ากอ หรือเชื้อสาย

“มนุษย์ทุกคนต้องพึ่งพาน้ำตา ซึ่งวันหนึ่งจะต้องไหล-หลัง” ประโยคนี้น.ชยานุตม์แปลจาก Everyman has a trust of tear which must be return someday คำว่า trust ไม่ได้แปลว่าพึ่งพา แต่หมายความว่าได้รับมอบ หรือมีอยู่ในความดูแล ถ้าแปลทั้งประโยค ให้ตรงความหมายเดิมซึ่งเป็นโวหารเชิงเปรียบเทียบ ก็ได้ว่า น้ำตาเป็นเพียงสิ่งที่มนุษย์เราได้รับมอบให้ดูแล (หรือเก็บไว้) และจะต้องส่งคืนไม่วันใดก็วันหนึ่ง

“ความรักซึ่งให้ความปิติแก่ความเจ็บปวด และความทุกข์แก่ความสุข” ในภาคภาษาอังกฤษกล่าวว่า Love that render pain a joy and sorrow a happiness ซึ่งสามารถแปลตรงตัวให้เข้าใจง่ายขึ้นอีกว่า ความรัก ซึ่งทำให้ความเจ็บปวดกลายเป็นหรรษา และความทุกข์เป็นความสุข

น.86 “และท่านตามมันไป กระตุ้นโดยหน้าที่ของท่านต่อผู้นำ” แปลเรียงคำจาก and you follow her prompted by your duty to your leaders แต่เนื่องจากรูปประโยคขัดกับโครงสร้างของภาษาไทย จึงทำให้ความหมายกำกวม คลายเป็นตามไปเพื่อกระตุ้น การแปลให้ได้อรรรถสเท่าเทียมของเดิมไม่ใช่สิ่งเดียวกับการรักษา

โครงสร้างทางไวยากรณ์ของภาษาเดิมเสมอไป ประโยคนี้ควรแปลให้เข้ารูปโครงสร้างประโยคของไทยว่า และท่านผู้ถูกกระตุ้นให้สำนึกในหน้าที่ต่อผู้นำทั้งหลาย (ผู้บังคับบัญชา) ก็ติดตามนางไป

บางครั้ง บทแปลของ น.ช.ฉันทน์ ไม่ผิดความหมายโดยอรรถ แต่ขาดรสเชิงอารมณ์ เช่นแปล *aleness* ว่า ความโดดเดี่ยว ในขณะที่มีคำอื่น เช่น ความเดียวดาย ความอ้างว้าง ใช้แทนได้ดีกว่า หรือแปล *Love will surely join us* ว่าความรักจะเชื่อมเราเป็นแน่ ทั้ง ๆ ที่คำว่า *join* มีความหมายทางอารมณ์ที่ลึกซึ้งกว่าคำว่าเชื่อม ซึ่งปกติใช้กับการต่อวัตถุโดยเฉพาะโลหะ ถ้าจะใช้คำอื่นเช่นผูกพัน (เรา) ไว้ หรือเชื่อมโยง (เรา) ไว้ด้วยกัน จะได้รับอารมณ์เพิ่มขึ้น

ตัวอย่างเท่าที่ยกจากบางเรื่องมาประกอบไว้นี้ คิดมาเฉพาะที่แน่ใจว่าไม่ใช่ความผิดพลาดทางตัวสะกด ซึ่งอาจมิใช่ความผิดของผู้แปล เช่นคำว่า ทพระราช ซึ่งหากแปลจาก *tyrant* ก็เขียนว่า ทพระราชเป็นพอ ราชหมายถึงบุคคล แต่ราชย์ หรือราชย์ หมายถึงความเป็น หรือสมบัติของราชะ เป็นต้น ในเรื่องอื่น ๆ ยังมีศัพท์สำนวนที่กำกวมเป็นปัญหาอยู่อีกมา แต่ถ้านำมาวิเคราะห์ทั้งหมดก็จะทำให้บทวิจารณ์นี้ยืดยาวจนเกินจำเป็น เพียงเท่าที่ยกมาก็คงจะพอแล้วสำหรับเป็นหลักฐานของความผิดพลาดแบบต่าง ๆ ทางการใช้ภาษาสื่อสารของบทกวี ซึ่งนักแปลทุกท่านมิใช่แต่เฉพาะ น.ช.ฉันทน์พึงระวังมิให้เกิดขึ้น ขอย้ำอีกครั้งหนึ่งว่านักแปลจะต้องรู้หลักภาษาดีทั้งภาษาของต้นฉบับและภาษาที่จะใช้ในการถ่ายทอด และต้องรู้ศัพท์กว้างขวางทั้งความหมายหลักและความหมายข้างเคียงเท่าที่มีใช้ เพื่อจะได้ใช้เป็นหลักในเวลาตีความบทกวีให้ถูกแก่นแท้ มิฉะนั้นแล้วก็จะกลายเป็นว่าผู้อ่านซึ่งมุ่งหมายจะเสพกุสุมรสทางปัญญา ต้องเข้ามารับเคราะห์ที่ได้รับสิ่งที่ดีของคุณค่า หรืออาจเป็นพิษนั้นไปด้วยความเชื่อใจ นึกว่าเป็นผลงานที่ถูกต้องแท้ หรือเมื่ออ่านไม่เข้าใจก็นึกแต่เพียงว่า ผลงานของกวีผู้ยิ่งใหญ่จะต้องยากเช่นนั้นเอง ทั้ง ๆ ที่ความจริงข้อผิดอยู่ที่ผู้แปลซึ่งใช้ภาษาไม่ถูก และ

สิ่งที่จะช่วยนักแปลได้ดีที่สุดก็คือพจนานุกรม และหนังสือวรรณคดีต่าง ๆ ที่ได้รับยกย่องค่านการให้ภาษานั้นเอง บวกกับความถ่อมตัว ซึ่งเป็นคุณสมบัติประเสริฐของผู้สร้างงานศิลปะทุกสาขา หากจำเป็นต้องแปลโดยยังไม่แน่ใจในความหมาย ทางที่ง่ายที่สุดคือลงเชิงอรรถ กัดข้อความเดิมประกอบความคิดเห็นของผู้แปลไว้ด้วย จะเป็นพระคุณต่อผู้อ่านเป็นอย่างยิ่ง และเท่ากับเป็นการปลดความรับผิดชอบบางส่วนจากผู้แปลไปในตัว พร้อมกับการให้เกียรติต่อผู้เขียนเดิมและผู้อ่านไปพร้อมกัน ผู้วิจารณ์ขอตั้งความหวังว่า ในอนาคตอีกไม่นานนัก นักแปลบทกวีของไทยเราทุกท่านจะทำงานอย่างประณีต ระมัดระวัง ด้วยความรับผิดชอบ และได้ผลงานที่ถูกต้องทรงคุณค่าไม่น้อยไปกว่าผลงานในภาษาเดิม

สุมาลี วีระวงศ์

กรมแผนที่ทหาร กระทรวงกลาโหม